

**„EEN WONDERLIJCKE GENESINGE, AEN VELEN
TOT GROOTE VERWONDERINGE VERHAELT”.**

MEDEGEDEELD DOOR
G. VAN KLAVEREN Pz.

Aan de hier volgende getuigenissen van eenige daarbij betrokken personen, welke tezamen een aaneengeschakeld verhaal vormen van de ziekte en de plotselinge genezing van Sophia van Honthorst, mogen enkele mededeelingen voorafgaan.

Het geval zelf heeft, getuige de moeite, die men er voor over had om het notariëel vast te leggen, in zijn tijd groote aandacht getrokken. Daartoe hebben de toenmalige omstandigheden, verhoudingen en personen het hunne bijgebracht, waarmede ik natuurlijk geenszins wil ontkennen, dat — viel zulk een geval heden nog eens voor — er ook nu met veel belangstelling over gesproken zou worden. Nu mag men tegenover dit geval wat sceptisch staan en het op zichzelf niet zoo belangrijk achten, toch kan niet ontkend worden, dat het medewerken kan om de toen heerschende toestanden ons een weinig nader te brengen.

Dat daarbij de eigenaardige verhaaltrant mede van groote invloed is, is de eigenlijke reden, dat de beide akten hier weergegeven worden in dezelfde bewoordingen en in dezelfde spelling waarin zij bewaard gebleven zijn. Geef het verhaal weer in eigen woorden, en het eigenaardige is er voor een groot deel af! Tenzij men over een „zeer wel versneden pen” (deze uitdrukking is hier wél geplaatst) beschikt, in welk geval echter maar een enkeling verkeert. — Voor dit buitengewone geval is deze voor dit jaarboekje buitengewone vorm van publicatie voldoende verklaard.

De familie Van Honthorst genoot te Utrecht reeds om-

streeks het midden der 16e eeuw meerdere bekendheid. Tot een meer algemeene bekendheid ook buiten de landsgrenzen van den familienaam hebben de schilders Willem en Gerard van Honthorst wel het meest bijgedragen. De laatste had drie zoons: Anthonis, Richardt en Gerardus.

Anthonis van Honthorst, de vader van Sophia, huwde te Utrecht 25 September 1655 met Margareta Maria van Lommetzum. Uit dit huwelijk werden 4 kinderen geboren: Sophia Maria, Gerard Theodorus, Machtildis Margareta en Theodorus Ludovicus.

Sophia Maria, de hoofdpersoon bij deze zorgverwekkende maar blij-eindigende gebeurtenis, wordt in de beide hierna volgende akten als oudste dochter vermeld. Blijkens de opgegeven leeftijd is zij geboren in 1658 of 1659. Haar broeder Theodorus Ludovicus, die bij testament van 13 Januari 1725 (gepasseerd voor den notaris J. van den Doorslag) zijn „nichte Margreta van Honthorst, weduwe van Pieter van Borsselen, dogter van zijn broeder Gerard van Honthorst, in huwelijk verwekt aan Anna van der Dussen”, tot zijn eenige erfgename benoemde, deed dit onder beding, „dat deselve sijne nichte ofte hare kinderen jaerlyx sullen moeten uytkeeren aen sijn suster, jonkvrouwe Sophia van Honthorst, sodanige somme van penningen als hij bij een acte of geschrift onder de hand ofte voor notaris en getuygen sal komen t'ordonneren.” Uit deze zinsnede zou men kunnen opmaken, dat zij misschien in meerdere of mindere mate van anderen afhankelijk was, en hij haar daarom liever een jaargeld verzekerde, dan haar als zijn erfgename te benoemen. Maar haar testament, met „eygen handt geschreeven en onderteyckent binnen Utrecht op den 20 December seventienhondert vijff en twintigh”, geeft blijk ook van háar genegenheid tot genoemde nicht, welke zij tot hare erfgename benoemde, terwijl zij haar broeder bedacht met een jaarlijks aan hem uit te keeren bedrag van f 1500.— Bovendien doet het duidelijke, keurige en zeer regelmatige handschrift niet denken aan een zwakke of ziekelijke persoonlijkheid, terwijl zij op den dag, waarop zij haar testament schreef toch reeds den 66-jarigen leeftijd gepasseerd

was! Den 31en Januari 1726 deed zij het stuk door den notaris J. A. Becker sluiten en bezegelen. Deze laatste stelde op de buitenzijde ervan een verklaring waarin hij vermeldt, dat zij toen „swack van lichaem te bedde leggende" was; hij betitelt haar als „geestelijcke dochter" ¹⁾. Blijkbaar heeft zij, als dank voor hare beterschap, de gelofte gedaan haar leven aan de belangen en de uitbreiding der R. C. kerk te wijden. Zij overleed eerst den 17en Februari 1731 en bereikte dus den leeftijd van ruim 71 jaren.

Gerard Theodorus, die op 9 September 1682 huwde met Anna van der Dussen, wordt in een akte van 1 Mei 1720 (gepasseerd voor den notaris J. van den Doorslag te Utrecht) door zijn eenige dochter Margreta Maria, toen weduwe van Pieter Boudewijn van Borsselen, aangeduid als zoon van Anthonis. Hij was „drossaert der stad en landen van Ravesteyn".

Machtildis Margareta, in de akte als jongste dochter aangeduid, huwde 4 Juni 1683 met Petrus van der Dussen.

Theodorus Ludovicus, wordt in de akte eveneens als zoon van Anthonis genoemd. Hij huwde 19 Maart 1684 met Geertruyd van der Hem, uit welk huwelijk geen kinderen geboren of in leven gebleven zijn, want hij benoemde, zooals ik boven reeds schreef, zijn nicht tot zijn eenige erfgename. Den 25en Januari 1728 overleed hij.

Aan bovenstaande mededeelingen, die een kort overzicht geven van de naaste verwanten der kranke jongedame, was Dr. A. J. van der Weyde zoo vriendelijk nog het volgende toe te voegen aangaande wonderlijke genezingen in het algemeen en betreffende den aard harer ziekte in het bijzonder.

Van wonderbaarlijke genezingen wordt in de geschiedenis

1) Het testament, dat zij blijkbaar zelf bewaard heeft, berust in het protocol van den notaris E. Vlaer (Catal. van het archief der stad Utrecht. Suppl. no. 353 ⁸⁾), aan wien de erfgename, Margareta van Honthorst, weduwe van Bosselen, het op den dag van Sophia's overlijden ter hand stelde.

van bijna elk volk melding gemaakt. Bekend zijn de bijbelsche verhalen. Van de Roomsche-Katholieke heiligen ging een wondere geneeskraft uit. St. Maarten (316—397), de Utrechtsche schutspatroom, genas tal van zieken, riep zelfs dooden in het leven terug en die gezondmakende invloed was zelfs na zijn dood nog niet verdwenen, want:

„Di wile sente Martin ùffe der bàre stunt: alle die blinden und lammen und ùzsetzige und sichen, nèhiten si der bàre oder rurten si si, sô wurden si gesunt."

Ook wereldlijke personen waren volgens de middeleeuwsche verhalen soms in staat ziekten te doen verdwijnen. Zoo genazen de oude Engelsche koningen lijders aan melaatschheid door het opleggen van hun koningshand:

„But first he touched the lazar man
And stroakt him with his hand
The lazar under the gallowes tree
All whole and sounde did stand."

De bedevaartsplaatsen danken haar ontstaan en voortbestaan aan de wonderdadige tusschenkomst der heiligen, die daar tot uiting komt. Een zeer oude bedevaartsplaats is Gheel in de Antwerpsche Kempen gelegen. Dimpna, de dochter van een heidensch koning van Ierland, werd Christin en in het geheim gedoopt. Na den dood harer moeder wilde de koning zijn dochter huwen, doch zij vluchtte naar Gheel, waar de koning haar opspoorde en zijn bloedschendend voorstel herhaalde. Toen de dochter opnieuw weigerde, heeft de koning haar omstreeks 600 het hoofd afgehouden. Op haar graf geschieden toen en later allerlei wonderbare genezingen en de heilige Dimpna werd de patrones der gemoeds- en geesteskranken. Een prachtige kerk werd aan hare herinnering gewijd en Gheel werd een bedevaartsplaats voor krankzinnigen, die daar genezing zochten en vonden. Het gevolg was, dat de Gheelsche bevolking langzamerhand vertrouwd werd met die krankzinnigen en volkomen bereid was hun een onderdak te verleenen. Zoo werd Gheel de plaats, waar de gezinsverpleging voor het eerst op groote schaal is toegepast, wier heil-

zame werking thans algemeen erkend en in toepassing is gekomen. 1500 à 2000 patienten worden daar jaarlijks verpleegd en velen, ook niet-Katholieken, mogen de heilige Dimpna dankbaar zijn, want zij is het geweest, die, zij het al onbewust, tot de gezinsverpleging den stoot heeft gegeven.

Een andere door Nederlanders vaak bezochte bedevaartsplaats is Kevelaar in de Pruisische Rijnprovincie niet ver van de Nederlandsche grens bij Venlo gelegen. Die bedevaartsplaats is ontstaan in 1642, toen een copie van een reliquieënkast van de Madonna te Luxemburg naar Kevelaar is overgebracht. Over bezoek valt niet te klagen, want het aantal bedevaartgangers bedraagt jaarlijks meer dan 100.000 en over genezingen vermeldt Heine in zijn bekoorlijk gedicht „die Wallfahrt nach Kevlaar“:

„Nach Kevlaar ging Mancher auf Krücken,
Der jetzo tanzt auf dem Seil,
Gar Mancher spielt jetzt die Bratsche,
Dem dort kein Finger war heil.“

Lourdes in het Zuiden van Frankrijk, departement Hautes Pyrenées, is een internationale bedevaartsplaats, die jaarlijks door meer dan een millioen reizigers bezocht wordt. Zij ontstond in 1858, toen de Heilige Maagd Maria daar bij een grot aan een veertienjarig meisje, Bernadette Soubirous, niet minder dan 18 maal verscheen. De Maagd beval het meisje op die plek een kapel te doen stichten en het water, dat uit een bron in de grot ontsprong, te drinken en zich daarmee te wasschen. Weldra stroomden de bedevaartgangers toe en het wondervolle water bracht tal van genezingen teweeg.

Wat moet men nu van al die wonderbaarlijke genezingen gelooven? Ongetwijfeld zijn vele verhalen vooral uit den ouden tijd naar het rijk der fabelen te verwijzen, doch de groote toeloop naar de bedevaartsplaatsen zou onbegrijpelijk zijn, wanneer niet nu en dan werkelijke genezingen voorkwamen. Zulk een genezing beschrijft Zola in zijn lezenswaardige roman Lourdes, waaraan een uitgebreide studie ten grondslag ligt. Eén der hoofdpersonen uit die roman,

Marie de Guersaint, 23 jaren oud, was op veertienjarigen leeftijd door een val van een paard aan de beenen verlamd geworden en gebleven. Een ongeneeslijke ziekte volgens de meeste doctoren, die geraadpleegd werden, want de oorzaak was te zoeken in een gezwel of een aandoening van het ruggemerg, doch een enkele geneesheer was van een andere meening en beschouwde de ziekte als van functioneelen aard zonder anatomische afwijking, ontstaan door autosuggestie en voor genezing vatbaar door een sterke psychische emotie. En inderdaad Lourdes bracht genezing, de Heilige Maagd verhoorde de smeekingen der jeugdige lijderes, die plotseling hersteld, tot verwondering van iedereen, juichend door de straten van Lourdes rondliep. Het wonder was geschied, doch geheel op natuurlijke wijze verklaarbaar.

De hier medegedeelde wonderbaarlijke genezing is, zooals vroeger bij buitengewone gebeurtenissen gebruikelijk was, door notariële akten vastgesteld en aan de waarheid valt dus zeker niet te twifelen. Een elfjarig meisje leed aan een sterk opgezetten, harden buik, die volgens den haar behandelenden geneesheer veroorzaakt werd door tympanites d.i. ophooping van gas in het darmkanaal en verder aan toevallen, bestaande uit trekkingen der ledematen met bewusteloosheid gepaard. Geneeskundige hulp mocht niet baten en de toestand verergerde zoozeer, dat de doctoren niet anders dan den dood verwachtten. Zelf wanhoopte zij echter niet, want, wat de geneesheeren niet vermochten, zou de Heilige Maagd volbrengen en zij hoorde den dag voor haar genezing een stem, die haar toeriep: „haestelijck sult ghij wederom gesont worden“. Den volgenden morgen zag zij in het verhemelte van haar ledikant en in den zolder daarboven een rond gat en hoorde zij wederom een stem, die tot haar zeide: „Staet op. Ghij sijdt genesen“. Plotseling gevoelde zij zich geheel hersteld en gezonder dan ooit te voren en de opgezette buik was verdwenen „sonder eenige de minste lossinge van boven ofte beneden“. De Almachtige God had een wonder verricht, onbegrijpelijk voor de toenmalige doch niet voor de tegenwoordige geneeskundige wetenschap, want

blijkbaar bestond hier evenals in het geval, door Zola beschreven, een functioneele neurose, een hysterische aandoening. Daarop wijzen de toevallen, de hallucinaties van het gehoor en van het gezicht en het plotseling verdwijnen van den opgezette buik zonder eenige lossing van gassen, wat te verklaren is, doordat die opgezette buik veroorzaakt was door kramp van het middenrif, het gevolg van zenuw-prikkeling; zoodra die prikkeling ophield, verdween de kramp van het middenrif en kreeg de buik zijn normalen vorm terug. Ook het plotseling herstel, anders onbegrijpelijk, pleit voor het bestaan hebben van een nerveus lijden, dat door autosuggestie tot genezing is gekomen. De afwezigheid van anatomische afwijkingen wordt verder bevestigd, doordat de vroegere lijderes nog op 66-jarigen leeftijd weliswaar „swack van lichaam en te bedde leggende“, doch overigens gezond was, en eerst in den ouderdom van 71 jaren overleed.

Na deze inleidende woorden laten wij de akte volgen, die de getuigenissen bevat der personen, die bij de verzorging van de patiente handelend optraden, en voegen daaraan toe de akte waarin Sophia Maria van Honthorst zelve aanvullende verklaringen doet. Beide zijn te vinden in het protocol van den notaris Nic. de Kruyff. (Catalogus van het archief der stad Utrecht. Suppl. no. 220⁷).

Compareerden voor mij, notario, ende de getuygen naebenoemt de Heer Anthonis van Honthorst, out negen ende dartich jaren, ende vrouwe Margareta Maria van Lommetzum, out vijff ende dartich jaren, Joffr. Mechtelt van Honthorst out LXV jaren, de Heeren Mrs. Dirck van Lommetzum out LXXV jaren ende Adrianus van Lommetzum, oudt XXXII jaren, Annichgen Brants van Huysen, oudt XXXV jaren, Helena van Schayck, oudt XXIII jaren, ende Anthonis Casparss oudt achtien jaren, mij, notario, alle t'samen well bekent, ende verclaarden respectvelijk t'geene volcht.

Ende eerstelijck den voornoemden Heere Honthorst ende zijn huysvrouw alleen, dat Joffr. Sophia, derselver outste

dochter, oudt ontrent elff jaren, over die anderhalff jaer doorgaens gaen hangen ende gequelt is geweest met soo een harden, opgeswollen ende stijven buyck, die veel tijts soo gespannen was, dat, als men met een vinger daer op douden, d'selve niet meer en weeck dan off men met sijn vinger op een gespannen trom hadde gedout, ende dat d'selve haer dochter, daer over qualicken dorvende eeten, claachden dat het eeten voor haer hart bleef sitten, ende dat sij scheen alsdan te moeten barsten. Dat sij, comparanten, daer over tot meermalen geadviseert hebbende met den Heere Doctor Van Beest, des selfs medicamenten, die hij ordonneerden, well hebben gebruyckt, oock met goede lossinge ende operatie, dan dat evenwell die hardicheyt ende gespanneheit des buycx d'voornoemde hare dochter bij bleeff. Dat sij daer over eyntelijck op het aenraden van den selven Heer Dor in April des vooreden jaers XVIC negen ende sestich mette selve hare dochter gereyst sijn naer Aken, alwaer sij, met den doctor aldaer geconsuleert hebbende, d'selve hare dochter met des selfs advis die Akense wateren hebben doen drincken ende daer bij gebruyckt het badt, met die medicamenten, die denselven doctor haer hadde voorgeschreven, edoch allmede te vergeeffs sonder eenige verlichtinge. Verclaren vorders deselve comparanten dat t'sedert d'voors. tijdt hare dochter in een seer miserabilen staat is blijven gaen hangen, zijnde die eene tijt wat beter ende die andere tijt wederom arger, tot dat sij des nachts tusschen den XI ende XII^{en} Marty deses lopende jaers XVIC t'seventich boven haer oude quaet met een stercke coortse is overvallen, die haer des anderen daechs wederom verliet, dan was ondertusschen t'voors. oude quaat soo vermeerderd, dat d'selve hare dochter nyet conde lijden, dat daer aen geraeckt wierde. Dat zij, comparanten, daer over te raden vindende haer naer Utrecht te begeben, voor haer huys hebben doen commen een schuyt, ende voor deselve hare dochter daer in doen leggen een bedde, alwaer hij, Honthorst, d'selve, sijnde seer machteloos ende soo benaut, datse haer asem qualicken conde halen, op sijn armen ge-

dragen ende op het bedde geleyt heeft, daer door haer Ed. soo seer gealtereert ende verflaut was, dat men vreesde datse inde selve flaute soude gebleven hebben, edoch dat, t'selve wat over gaende, des selfs moeder met haer ende der comparanten joncxte dochter met namen Machtildis naer Utrecht is gevoert geweest, blijvende hij, Honthorst, op sijn huys Rodesteyn staende in Nederlangbroeck.

Verclarende vorders d'selve Vrouwe Margareta Maria van Lommetzum alleen, dat sij mette selve schuyt gecomen sijnde ontrent ten halven van de wech d'voorss. hare siecke dochter Sophia soo swaren overvall over quam, dat sij beducht was d'selve hare dochter nyet levendich tot Utrecht te sullen brengen. Verclaren vorders d'selve Vrouwe Margareta, dat sij mette schuyt tot Utrecht gecomen zijnde voorts heeft doen gaen nae Willemina Brants van Huyssen, die haer voor desen was bedient geweest ende nae een huyr karosse (vermits het heck ter saecke van den Sonnendach noch gesloten synde, de schuyt nyet conde binnen comen) ende dat Annichgen Brants van Huyssen, een suster vande voorss. Willemina, bij de selve comparante comende voor dat die karosse gecomen was, sij, Annichgen, mede comparante, d'selve Joe Sophia (soo sij ende d'voorss. Vrouwe Margareta beyde verclaerden) uuytte schuyt gebracht ende inde herberge op een bedde aldaer gedragen heeft. Verclaren voorts d'voorss. Vrouwe Margareta ende Anna Brants van Huyssen, d'selve carosse mette voorss. Willemina gecomen zijnde, d'selve Joffr. Sophia bij de voorss. Willemina uuytte herberge in de carosse is gedragen geweest, rustende d'selve Sophia inde carosse eensdeels op de schoot van haer voorss. moeder ende anderdeels opde selve Willemina ende soo voorts soetelick over de straet nae het huys vande voorn. Heere Lommetzum, mede comparant, zijn gereden.

Verclaren vorders d'selve Vrouwe Margareta, Mrs Dirck ende Adrianus van Lommetzum, Annichgen Brandts van Huyssen, Helena van Schayck ende Anthonis Casparss., dienstmaecht ende diensknecht inden selven huys, dat d'selve carosse voorde huysinge vanden selven Heere

Lommetzum gecomen zijnde, gesien te hebben, dat d'selve Joffr. Sophia uuytte selve carosse bijde selve Wilhelmina Brants van Huyssen gedragen is geweest inde eetkamer vanden selven huys ende dat sij aldaer geleyt sijnde op het bedde, d'selve comparanten gesien hebben, dat d'selve Sophia zoo benaut was datse met opene monde haren asem geduyrich lach ende trock, gaende d'selve seer cort, ende dat voorts ordre sijnde gegeven tot het halen vanden Doctor Van Beest het toemaecken ende warmen van een bedde op de boven camer naest het comptoir vanden voorn. Heere Lommetzum, d'selve Joffr. Sophia door haer oom den Heere Adrianus van Lommetzum aldaer gedragen ende bijdes selfs moeder ende d'voorss. Helena in dat warme bedde geleyt is geweest, ende dat voort d'voorss. Wilhelmina is belast mette schuyt te rugge nae Rodesteyn te keeren ende met haer te nemen de twee jongste kinderen, Machtildis ende Theodorus Ludovicus van Honthorst, daer van die eene met haer moeder gecomen ende die andere bij sijn groote papa was wonachtich. Verclaren voorts dat den voorn. Heere Doctor Van Beest bijde voorss. siecke gecomen zijnde, zijn E. verhaelt is t'geene voorss. is ende daer bij mede, dat den buyck vande siecke soo hardt, geswollen ende gespannen was, dat die siecke seyde daer op geen dexel te connen lijden. Verclaren mede dat den Heere Doctor, de voorss. siecke in soo een miserabilen staet siende, oordeelden, gelijkx hij lange daer te voorens oock gedaen hadde, dat het was een specie van watersuchticheyt, die de doctoren noemen tympanites, ende genoechaem offgaff, dat hij despereerden vande geneesinge, gelijkx hij te voorens mede altijs inde genesinge groote swaricheyt hadde gemaect. Ordonnerende niettemin voorts een clisteer, daer van die patiente wel iterative stoelgangen creech, dan bleeff evenwel die hardicheyt, gespannicheyt ende benautheyt.

Verclaren vorders d'voorss. Vrouwe Margareta, Mrs Dirck ende Adrianus van Lommetzum neffens d'voorss. Helena, dat den voorn. Heere Doctor Van Beest des anderen daechs opden XIII^{ten} Marty, zijnde Manendach, voorts inden morgen-

stont voor ses urhen d'selve patiente wederom comende visiteren (vermits hij voorts nae buyten moste op de begraeffnisse van sijn swager za.) ende 'tgeene voors. is gehoort hebbende, recommandeerden dat in cas die siecke wederom eenich overvall in sijn affwesen quam te krijgen, men alsdan d'selve clisteer wederom soude doen maecken ende setten, dat nae des selfs vertreck omtrent acht off negen urhen vanden selven morgenstont d'voors. siecke wederom soodanigen overvall creech, dat haer leeden getrocken ende het harte scheen te willen barsten, leggende een urhe off langer buyten kennisse ende sonder spraeck, teyckenen gevende vande aenstaende doodt, als wanneer haer oock, sijnde buyten verstant, het heyligen olysel ende daer nae bij haer verstant weder gecomen zijnde, die heylige communie, nae dat sij haer daer toe bereyt ende absolutie ontfangen hadde, is gegeven.

Ende soo sij, comparanten den voorn. Heere Doctor Van Beest nyet voor den volgenden dach wederom verwachten, soo verclaerden d'selve comparanten voorts te hebben doen halen den Heere Diemberbroeck, Doctor ende Professor inde medicinen inde Universiteyt deser stadt Utrecht, den welcken bij de voors. siecke gecomen sijnde haer een weynich driakel ingaff ende des namiddachs weder gecomen zijnde den voors. clisteer wederom dede setten edoch met weynich operatie, krijgende d'selve patiente dien selven dage noch meer overvallen alle met een uuytterste benautheyt, treckinge van leden ende gelijcke toebrijvinge vande keel, den asem dan jagende dan langen tijt achter blijvende, ende daer na met groote suchtinge ende geweld uuytbarstende. Verclaren vorders dat den selven heere Diemberbroeck d'selve siende ende haer pols gevoelt hebbende, oordeelden een gedespereerde saecke te zijn. Verclaren mede d'selve comparanten dat des anderen daechs, geweest zijnde den XV^{en} Marty, beyde de voors. Doctoren, gelijckelijck d'voors. patiente visiterende, d'selve bevonden hebben soo gestelt, datse oordeelden d'selve onbequaem te zijn om medicamenten te gebruycken, vermits sij qualijck bier tot haer laeffnisse

door haer keel conde krijgen, hoewell men inde keel niet en sach, ende sij oock niet en claecheden daer inne pijn te hebben.

Verclaren d'selve voors. comparanten ende d'voors. Joffr. Mechtelt van Honthorst, mede comparante, noch daer bij, dat d'selve siecke ten selven dage, geweest sijnde Dynsdach, noch creech soodanige overvallen ende aenstoten, datmen diversche malen die hant voor haer mont hiel om te sien off daer noch asem uuyt quam, jae was ten selven dage eens soo verre, datmen de mont sochte te sluyten, meenende datse de geest gegeven hadde. Verclaren vorders d'selve comparanten, dat des anderen daechs, geweest sijnde Woensdaechs den XVI^{en} vande selve maent, d'voors. Doctoren, d'selve patiente wederom comende visiteren, haer E. oordeelden d'selve te wesen in arger ende vrij swacker staet, genochsaem te kennen gevende dat daer nyet als een salige uuytgangh te wachten was. Verclaren vorders dat sij ten selven dage den eenen stoot opden anderen creech, haer spraeck t'eenenmael veranderden ende heel hol viel offse gebroocken hadde geweest, bij wijlen oock heel wech genomen ende met een veertgen werdende gelaefft, daer van seer weynich op nam.

Verclaerden voorts d'voors. vrouwe Margareta, Annichgen Brants van Huyssen ende Helena van Schayck, dat sij dien volgenden nacht bij de voors. siecke blijvende, ontrent halff thien urhen inden avont ende daer nae ongeveerlijck den tijt van een urhe tot vijff keeren hoorden inden buyck vande voors. patiente een golff uuyt haren buyck tegen haer harte off nae boven opstijgeren met sulcke geweld ende benautheyt, datse nyet anders meenden als dat het hart daer van quam te bersten ende dat d'selve patiente daer nae een urhe off ongeveerlijck anderhalff urhe wat sluymerende hoewel ongerustich, haer d'selve overvallen daer nae al weder aenquamen ende laetstelijck des smorgens, zijnde Donderdach den XVII^{en} vande voors. maent, ontrent seven urhen, daer van sij uuyt haer verstant raecten ende soo bleeff leggen tot over acht urhen; dat d'voorgemelte heeren Doctoren bij haer geweest ende wederom gegaen waren. Verclaren

mede dat d'selve doctoren, alsdoen gevoelt hebbende die polse vande selve patiente, verclaerden de crachten seer vermindert ende verswackt te zijn, ende dat zij de patiente nyet wetende eenich solaes bij te brengen, de moeder daer mede troosten, dat het nyet lange conde duyren, ende off haer E. vande camer gaende wel seyden tegens den avont wederom te sullen commen. Soo hebben sij echter daer naer uuytten Heere Diemberbroeck gehoort, dat haer E., buyten die deure zijnde, den selven heere Diemberbroeck tegens den heere Beest geseyt hadde dese off gelijcke woorden, dat hij des avonts nyet en meenden weder te comen omdat hij sach, dat daer nyet toe te doen was, latende den voorn. heere Beest het weder commen van sijn persoon tot sijn goet vinden.

Verclaren vorders d'voorss. Vrouwe Margareta, Joffr. Mechtelt van Honthorst ende de Heere Adrianus van Lommetzum, dat sij daechs te voorens, te weten den XVII^{en} vande selve maent Meert, tegens den avont iterativelyck die patiente tegens haer moeder hebben hooren seggen dese of gelijcke woorden: Ick sal van dese sieckte niet sterven. Onse Lieve Vrouwe sall mijn wel geneesen. Ick ben daer van verseeckert; ende d'selve Vrouwe Margareta ende Annichgen Brants van Huyssen, datse d'selve off diergelijcke woorden d'voorss. siecke noch hebben hooren seggen des Donderdaechs s'morgens, geweest sijnde den XVII^{en} voorss., mede met een holle gebroocken stemme, als haer geseyt was, dat de doctoren daer geweest waren ende geseyt hadden dat het nyet lange conde duyren, dan dat d'selve comparanten daer op weynich geacht hadden, siende d'selve in soo bedroeffden staet.

Verclaerden noch d'voorss. Vrouwe Margareta ende Annichgen Brants van Huyssen, dat ten voorss. tijde d'selve siecke soo machteloos was, datse haer voeten, haer hoofd off oock haer handen willende verleggen, sulcx een ander moste doen, ende dat sij, Vrouwe Margareta ende d'voorss. Annichgen van Huyssen, met haer beyden bijde selve siecke alleen sijnde, gehoort hebben dat d'selve siecke haer voorss. moeder met een holle ende ge-

broocken stemme offvraechden met dese off gelijcke woorden: Soude ick wel op U wat connen versoecken, ende dat des selfs moeder daer op antwoordende: wat soude dat wesen, sij daer op weder seyde dese off gelijcke woorden: Dat ghij ende Annichgen Brants wech ende weder vande camer soude willen gaen; ende dat sij, Annichgen Brants van Huyssen daer op vande camer nae beneden sijnde gegaen, des selfs moeder op de camer in een hoeckgen tusschen die kasse ende die deure vande selve camer staende bedectelijck was gebleven ende qualicken hadde sij, Annichgen Brants aenden voorn. Heere Adrianus van Lommetzum, die beneden was, de begeerte vande patiente verhaelt. Ende hoort die wonderlickheden van Godt almachtich, d'selve patiente, die nu drie dagen genochsaam hadde gelegen agoniseren ende diemen sedert den voorleden Manendach, geweest sijnde den XIII^{en} nyet en hadde dorven verbedden, uuyt vrees datse onder de hant soude doodt blijven, ende diemen soo lange met een veertgen hadde gelaeft, ende wiens spraecke holl ende gebroocken was, ende dien sij soo crachteloos hadden laten leggen, datse haer handt ende haer aensicht nyet en hadde connen opheffen, roept met een clare, heldere stemme Ma Ma, Ma Ma.

Verclaren vorders d'voorss. Vrouwe Margareta, d'voorn. Heeren ende Mrs Dirck ende Adrianus van Lommetzum, Annichgen Brants van Huyssen ende Helena Van Schayck, dat sij, 't voorss. roepen hoorende, haer voorts nae die patiente hebben begeven, ende comende aen des selfs bedde, d'selve hebben sien sitten op haer knyen op het bedde, soeckende hare clederen om haer te cleden ende soo voorts op te staen, seggende dese off gelijcke woorden: Ick ben gesont, mijn buyck is heel ewech. Dat sij tesamen daer over ten hoochsten verbaest staende ende nyet wetende wat sij souden dencken, den voorn. Mr Dirck van Lommetzum tegens d'voorss. patiente seyde, datse onder soude gaen leggen ende nyet verkouwen. Dat die patiente daer op weder antwoordende met dese off gelijcke woorden: Wat sou ick onder gaen leggen, groote

Papa; ick ben gesont, ik wil mijn cleden. Dat den selven Heere Lommetzum daer op weder seggende: Wat sout gij gesont zijn, ghij most eerst eeten, d'selve patiente wederom met een claere heldere stemme antwoorden met dese off gelijcke woorden: Ick hebbe well honger, ick wil wel wat eeten, laet mijn een eytken roeren, dat sal de minste moeyten sijn. Ende dat sij, comparanten, diensvolgende gesien hebben, dat d'selve patiente het geroerde eytken met twee sneetgens wittebroodts met goede smaeck opgegeeten ende genutticht heeft ende d'selve patiente hebben hooren seggen, dat sij noyt stercker off gesonder was geweest. Verclaren noch d'selve comparanten, dat sij, nyet anders connende oordeelen off die patiente was t'eenemaal ende volcomen genesen, voorts hebben doen versoecken d'voorss. Heeren Doctoren, dat haer E. voorts bijde voorss. patiente souden willen comen. Ende dat op hun versoeck den voorn. Heere Diemberbroeck voorts gecomen synde, 'tgeene voorss. is mede gesien ende gehoord heeft, die daer over mede seer verbaest staende ende die patiente aengesproocken hebbende, seyde int offscheyden tegens den avont noch eens te sullen weder commen, twijfelende noch, soo het scheen aende volcomen genesinge ende hercregene crachten. Verclaren vorders d'voorss. comparanten gesien te hebben dat d'selve Joffr. Sophia haer soo voorts gecleet ende met haer moeder nae die kercke is gegaen om Godt den Heere over d'selve haestige genesinge ende herstellinge der crachten te loven ende die Alderheylichste moeder Godts voor haer voorspraacke te bedancken, ende dat d'selve sulcx gedaen hebbende uuytte kercke gegaen zijn ten huysen vanden voorn. Heere Diemberbroeck, alwaer die patiente haer aenden selven heere Diemberbroeck ende desselfs geheele familie heeft verthoont ende dat sij van daer t'huys gecomen sijnde neffens die vande familie des middachs aende taeffell soo vande zeevisch als reviervisch soo hartelijck ende wel gegeten heeft, als offse nyet sieck hadde geweest ende soo voorts oock nae den eeten uuytgegaen ende die volgende dagen dagelijcx gegaen, gegeten ende gewandelt heeft ende met haer voorss. moeder opden

XXV^{en} Meert des namiddachs mette schuyt naeden huysen Rodesteyn in Nederlangbroeck t'eenemaal wel dispoost is gereverteert, waerinne sij noch continueert.

Verclaren eyntelyck d'voorss. comparanten mitsgaders den voorss. Heere Anthonis van Honthorst ende Anthonis Casparss. voornt., dat hij, Anthonis, des Donderdachs voorss., zijnde den XVII Marty vroech inde morgenstont, door last vande voorss. comparanten uuyt Utrecht gesonden sijnde nae den huysen Rodesteyn, den voornoemden Heere Honthorst vanden soberen staat ende slechte dispositie van sijn voorss. dochter aldaer heeft verwitticht, ende dat sij beyde voorts daer nae mette wagen van daer naar Utrecht sijn gereden, haer selven nyet anders inbeeldende als dat d'voorss. patiente al soude gerust ende overleden sijn, des nae middachs ten huysen vanden voorn. Heere Lommetzum zijn gecomen ende d'voorss. Joffr. Sophia met overgroote verwonderinge ende blyschap t'eenemaal gesont, soo dispoost ende sterck hebben gevonden als offse noyt sieck hadde geweest.

Verclaert voorts den voorn. Heere Anthonis van Honthorst alleen, dat hij daer over gegaen sijnde ten selven dage ten huysen vanden voorn. Heere Diemberbroeck, desselfs soon inde stoep rescontreerde, die hem, comparant, veele gelux bode over soo een wonderlycke genesinge van sijn dochter Sophia, ende dat hij, comparant, voorts met den selven binnen in't saeth getreden sijnde zijn E. hem, comparant, mede verclaerde t'selve een wonderwerck Godts te zijn ende alle menschelyck verstant te boven te gaen, dat hij nyet en hadde connen aennemen ten ware sijn eygen vader, den voorn. Heere Diemberbroeck, sulcx verhaelt hadde met bijvouginge, dat hij 't selve aen verscheyden sijne buyten vrienden inden Hage ende elders voor wat nieuws ende wonders wilde overbrieven. Dat den selven comparant daer op zijn versoeck jegens zijn E. openbarende ten fine den Heere Doctor Diemberbroeck zijn vader van 'tgeene zijn E. gesien ende bevonden heeft vande sieckte ende subite genesinge van sijn dochter een verclaringe soude willen geven, zijn E. daer op voorts antwoorden met

dese off diergelijcke woorden: O, jae mijn Heer, mijn vader sal daerinne die glorie Godts nyet verminderen; sijn E. heeft het algereets aen veelen tot groote verwonderinge verhaelt, ende dat daerop den voorn. Heere Doctor Diemberbroeck, mede int saeth commende, den selven Heere Doctor als hij het versoeck van hem, comparant, hadde verstaen, oock aenstonts van gelijcken seyde tegens hem, comparant, dese of gelijcke woorden: Mijn Heer, meer als reden, het is memorie weerdich; voorwaer een enckel werck Goodts ende yet boven natuyrlijk, ende diergelijcke meer andere woorden. Ende want alle d'voors. comparanten soodanige subite genesinge ende herstellinge der crachten op soo een oogeblick sonder eenige de minste lossinge van boven off beneden gebeurt, nyet anders connen vatten als dat 't selve boven natuyrlijk uuyt sonderlinge genade van Godt Almachtich is geschiet, soo hebben de respective comparanten nyet willen nae laten tot meerder glorie Goodts ende tot een eeuwige gedachtenisse van 't selve weldaet 't geene voorss. is in geschrifte te doen stellen ende openbaer belijden.

Presenterende d'selve comparanten tot allen tijden des versocht zijnde yeder in sijn reguardt 't geene voorss. is naeder bij eede te bevestigen ende gestant te doen: Versoekende d'voorss. ouders, mede comparanten, van 't geene voorss. is hun geleverd te worden een ofte meer behoorlicke acten, d'welcke is deze.

Aldus gepasseert binnen Utrecht ten huysen vanden gemelten Heere Mr. Dirck van Lommetzum, staende opt Domskerckhoff, ter presentie van Philips vander Kemp ende Peter Henrickss. Beermans, borgers t'Utrecht, als getuygen hiertoe versocht, die desen mette respective comparanten ende mij, notario onderteyckent hebben opden VIII^{ten} Aprilis XVII^{en} ende seventich ouden stijls.

- (w.g.) Anthonis van Honthorst.
 " Margareta Maria van Lommetzum.
 " Mechtelis van Honthorst.
 " Dirck van Lommetzum.
 " Adrianus van Lommetzum.

- (w.g.) Anna van Hussen.
 " Helena van Schayick.
 " Antonyus Kasper.
 " P. H. van der Kemp.
 " Pieter Hendrickse Beermans.
 " Nic. de Cruyff.

1670. 8. 4. Nots.

Compareerden voor mij, notario, ende getuygen nabe-noempt Juffrouw Sophia Maria van Honthorst, outste dochter vande Heere Anthonis van Honthorst ende Vrouwe Margareta Maria van Lommetzum, echteluyden, oudt over die elff jaren, ende verclaerden sij, comparante, dat sedert sij bij haer Ma Ma voorss. tot Utrecht was gebrocht in soo miserabilen staet, als haer voirss. Mama, Papa ende meer anderen, die haer hebben gesien, hebben verclaert, sij, comparante, haer selfs aen onse Lieve Vrouwe, die Heylige moeder Goodts, heeft bevolen, ende versocht, dat in cas haer sulcx salich mochte zijn, d'selve moeder Goodts voor haer soude willen bidden, ende van Godt den Heere versoecken, dat zij, comparante, haer gesontheit wederom soude mogen becommen, ende dat met een soodanich vast betrouwen, dat sij nyettegenstaende die vermeederinge van haer benautheyt, verminderinge der crachten, die sij gevoelden, ende andere overvallen, die anderen gesien ende getuycht hebben, evenwel vast gelooffden, dat die Heylige Moeder Goodts haer soude genesen, in welck vertrouwen sij, comparante, verclaert daechs te vooren van hare genesinge bevesticht geweest te zijn door een stemme, die sij verclaert gehoort te hebben haer te seggen off te fluysteren dese off gelijcke woorden: Ghij sult deur deur cranck werden ende dan sult ghij haestelijck wederom gesont worden. Op welke stemme sij, comparante, verclaert so vast vertrouwt te hebben, dat zij sedert d'selve tijt meermalen tegens haer MaMa nyettegenstaende haer uytterste benautheyt, pijn ende desperaat gevoelen vande doctoren met een holle stemme geseyt heeft dese off diergelijcke woorden: Ick en sal van dese sieckte nyet sterven; Onse Lieve Vrouwe sall

mijn genesen; ick ben daer aff verseeckert. Verclaert mede sij, comparante, dat des Donderdaechs, geweest zijnde den XVII^{en} Marty deses lopende jaers XVII^C ende seventich olden stijll des s'morgens de clocke half negen urhen off daer omtrent, soo sij, comparante, bericht wierde, als wanneer haer, comparante geseyt was, dat die doctoren daer hadden geweest (twelck sij nyet en wiste, omdat sij ten selven tijde, als d'selve daer waren, uuyt haer verstant heeft gelegen), dat sij, comparante, alsdoen noch tegens haer voorss. MaMa heeft geseyt dese off diergelycke woorden: De Doctoren sullen mijn nyet genesen, maer Onse Lieve Vrouwe sall mijn genesen. Verclaert voorts sij, comparante, dat weynich tijts daer nae haer, comparante, gelijk ingegeven wierde, dat sij, comparante, van haer Ma Ma soude versoecken, dat sij ende Annichgen van Huyssen, die beyde bij haer aen haer, comparantes, bedde waren, voor een weynich tijts vande camer souden gaen, ende dat sij, comparante, sulcx gedaen hebbende, d'selve Annichgen van Huyssen vande camer nae beneden was gegaen ende dat haer MaMa mede veynsende off te gaen, d'selve bedectelijck achter die deure vande selve camer (soo sij bericht is) was gebleven. Verclaert vorders, dat d'selve Annichgen beneden sijnde, sij, comparante, gesien heeft als off daer boven in het middel van het overheemsel van het ledicant ende door de solder daer boven een rondt gadt was geopent ende sij, comparante, alsdoen gehooft te hebben een stemme tegens haer, comparante, zeggende: Staet op, — ende dat sij, comparante, voorts daerop min off meer offse opgelicht hadde geweest, opvliegende, sij voorts gehooft heeft dese off gelijcke woorden: Ghij sijdt genesen, — ende dat sij, comparante, tselve voorts gelooft ende metterdaadt haer t'eenemael gesont heeft bevonden, oock sulcx dat sij, comparante, verclaert noyt gesonder noch stercker geweest te hebben, dan sij haer op dien selven oogenblick vande voorss. stemme bevonde te wesen. Dat sij, comparante, daer over met een luyde ende heldere stemme roepende iteratijvelijck: Ma Ma — haer voorss. Ma Ma na het bedde, haer groote Papa ende anderen vanden huysse haer nae des

comparantes camer hebben begeven, in wiens presentie sij voorts verclaert een geroert eyken met seer goede smaect te hebben gegeten, haer selven voorts gecleet, met haer Ma Ma nade kercke is gegaen ende Godt den Heere als mede die Heylige Moeder Goodts, door wiens behulp ende voorsprake sij vertrouwt genesen te zijn, over sodanige wonderlijcke genesinge wesen bedancken, ende voorts des middachs mede aende taeffel met seer goeden appetijt gegeten ende voorts tot noch toe gegaen, gewandelt ende alles gedaen heeft als offse noyt sieck off qualijcken hadde geweest, ende dat denselven haren harden gespannen buyck, daer op sij sonder pijn die deeckens nyet en hadde connen lijden op den voorss. oogenblick, alse d'selve stemme hoorden, sonder eenige de minste lossinge van boven ofte beneden t'eenemael is verdweenen ende sij hare vordere leden soo sterck ende crachtich heeft bevonden ende haer spraeck wederom becomen als offse noyt sieck off qualijck hadde geweest. Twelck voorss. staat de comparante verclaerde waerachtich te zijn ende tot een eeuwige gedachtenisse ende memorie d'voorss. belijdenisse gedaen te hebben. Consenterende hier van acte gemaect te worden d'welcke is dese.

Aldus gepasseert binnen Utrecht ten huysse vande Heere Mr. Dirck van Lommetzum, advocaet 's Hooffs van Utrecht, staende opt Domskerckhoff, ter presentie van Philips vander Kemp ende Pieter Henrickss. Beermans, borgers t'Utrecht, als getuygen hier toe versocht, die desen mette comparante ende mij, notario, onderteyckent hebben op den VIII^{en} Aprilis XVII^C ende tseventich ouden stijls.

(w.g.) Sofia Maria van Honthorst.
" P. H. van der Kemp.
" Pieter Hendrickse Beermans.
" Nic. de Cruyff.
1670. 8. 4. Nots.